

CİNSEL İSTİSMAR VE CİNSEL İSTİSMARI ÖNLEME AMAÇLI OLUŞTURULMUŞ ERKEN MÜDAHALE PROGRAM ÖRNEKLERİ

Doç. Dr. Erhan ALABAY¹

ÖZET

Cinsel istismar, 18 yaşın altındaki bir çocuğın kendisinden yaşça büyük bir yetişkin veya kendisinden yaşça büyük bir çocuk tarafından herhangi bir cinsel faaliyette bulunmasına zorlaması, cinsel uygulamalarla sömürülmesi veya pornografik malzemelerin çocuğa gösterilmesi gibi durumlara maruz bırakılması olarak tanımlanmaktadır. Birçok ülkede hala devam eden bir problem olarak görülmekte ve çözüm yolları aranmaktadır. Bu problemle baş etmenin en önemli araçlarından birisi de cinsel istismarı önlemek amaçlı erken müdahale programları geliştirmektir. Bu çalışmada dünya üzerinde en çok kullanılan ve uygulanan cinsel istismarı önlem programlarına ve bu programların içeriklerine yer verilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Çocuk, Cinsel İstismar, Erken Müdahale Programları.

SEXUAL ABUSE AND EARLY INTERVENTION PROGRAMS FOR SEXUAL ABUSE PREVENTION

ABSTRACT

Sexual abuse is defined as the exposure of a child under the age of 18 to any sexual activity by an older adult or a child older than him, being exploited by sexual practices or showing pornographic material to a child. In many countries, it is still seen as an ongoing problem and solutions are sought. One of the most important tools to deal with this problem is to develop early intervention programs to prevent sexual abuse. In this study, the most used and applied sexual abuse prevention programs in the world and the contents of these programs are included.

Keywords: Child, Sexual Abuse, Early Intervention Programs.

¹ Sağlık Bilimleri Üniversitesi, Hamidiye Sağlık Bilimleri Fakültesi, Çocuk Geliřimi Bölümü,
ORCID: 0000-0003-4025-2352, erhan.alabay@sbu.edu.tr,

GİRİŞ

Cinsel istismar, bir çocuğun bir yetişkin tarafından ya da yaşça büyük bir başka çocuk tarafından cinsel uyarım amaçlı kurmuş olduğu etkileşim olarak tanımlanabilmektedir (Honor, 2002). Alanyazın incelendiğinde, cinsel istismar ile ilgili ilk tanımın Ruth ve Henry Kempe (1978) tarafından yapıldığına rastlanılmıştır. Ruth ve Henry Kempe (1978) cinsel istismarı, “bağımlı veya gelişimsel olarak olgunlaşmamış çocuk ve adölesanların bilinçli olarak onay vermeye yeterli olmadıkları, bütünüyle algılayamadıkları veya ailevi rollerle ilgili sosyal tabulara ters düşen cinsel aktivitelerde taraf olmaları” olarak tanımlamıştır. Dünya Sağlık Örgütü ise 1985 yılında çocuk istismarı ile ilgili bir tanım yayımlamıştır. Cinsel istismarı, “bir yetişkin, toplum veya ülke tarafından bilerek veya bilmeyerek yapılan ve çocuğun sağlığını, fiziksel ve psikososyal gelişimini etkileyen davranışlar” olarak tarif etmiştir. Ardından Dünya Sağlık Örgütünün 1999 yılında Cenevre’de düzenlenen Çocuk İstismarını Önleme Konsültasyon Raporunda daha net bir tanımla cinsel istismar şu şekilde tanımlanmıştır: “Bir çocuğun veya ergenin tam olarak anlamadığı ve bilgilendirilmiş rıza veremediği veya çocuğun veya ergenin gelişimsel olarak hazırlıklı olmadığı ve rıza veremediği veya yasaları ihlal eden cinsel aktiviteye dahil olması veya toplumun sosyal tabuları.” Tanımlardan da anlaşıldığı üzere cinsel istismar sadece temasla gerçekleşen bir olgu değildir. Temasla sonuçlanmayan cinsel istismar durumları da bulunmaktadır. Literatür incelendiğinde, cinsel istismar üç farklı türe ayrılmaktadır (Teoh ve ark., 2014). Bunlar:

- (1) Mağdurun istismar tehdidi, cinsel tacize maruz kalma veya görsel cinsel görüntülere maruz kalabileceği temassız cinsel istismar,
- (2) Cinsel ilişkiyi içeren cinsel istismarla temas kurmak,
- (3) Uygunsuz dokunma veya öpme gibi cinsel ilişki olmaksızın cinsel istismara uğramak.

Amaç

Bu araştırmada, 18 yaş altı çocuklar için dünya üzerinde geliştirilmiş cinsel istismarı önleme müdahale programların içeriklerine yer verilmiştir. Bu kapsamda şu alt problem cümlelerine yanıtlar aranmıştır.

- a. Vücut Güvenliği Eğitimi Programı (Body Safety Training) içeriği nedir?
- b. Dokunma Hakkında Konuşma Programı (Talking About Touching) içeriği nedir?
- c. Evet Hayır Duyguları (Feeling Yes, Feeling No) içeriği nedir?
- d. Kime Söyleyeceksin Programı (Who Do You Tell?) içeriği nedir?

1. DÜNYADA CİNSEL İSTİSMAR VAKA DURUMLARI

Dünya üzerinde kanayan bir yara olan ve önüne tam olarak geçilemeyen cinsel istismar vakaları üzerine birçok ülkede istatistikî çalışmalara yer verilmektedir. İstatistikî sonuçlar incelendiğinde, çocukların maruz kaldıkları cinsel istismar oranlarının çoğu insanın düşündüğünden daha yaygın olduğu sonucuna varılmaktadır. Townsend ve Rheingold (2013) çocuk cinsel istismar yaygınlık oranlarını belirlemek için yapmış oldukları çalışmanın sonucunda, her 10 çocuktan 1’inin 18 yaşından önce cinsel istismara maruz kaldığı sonucu ile karşılaşmıştır.

Yapılan çalışma sonucunda her 7 kız çocuktan 1'i, her 25 oğlan çocuğundan ise 1'i cinsel istismara uğradığı saptanmıştır. London ve arkadaşlarının (2008) yapmış oldukları çalışma sonucunda, bu vakalardaki en büyük sıkıntılardan birisinin de cinsel istismara maruz kalmış çocukların cinsel istismara uğradıklarını kimseye anlatamamasıdır. Yaptıkları çalışma sonucunda, cinsel istismara uğrayan çocukların sadece %38'inin cinsel istismar durumu ile ilgili yakınındaki bir bireye bilgi verdiği saptanmıştır. Pereda ve arkadaşlarının (2009) çocuk cinsel istismarının yaygınlığına dair yapmış oldukları meta analiz çalışması sonuçlarına göre, coğrafi olarak en yüksek yaygınlık oranı %34,4 olarak Afrika ülkelerinde tespit edilmiştir. Amerika kıtasındaki ülkelerde bu oran %10,1; Asya kıtasında bulunan ülkelerde ise bu oran %23,9'dur. Türkiye'de de durum diğer ülkelere farklıdır. Fakat Türkiye'de cinsel istismara yönelik tarama çalışmalarının az olduğu görülmektedir (Şimşek ve ark., 2013).

Özellikle cinsel istismar oranının belirlenmesinin zor olması ve rapor edilme oranlarının az olmasından dolayı kapsamlı bir çalışmaya rastlanmamaktadır. Adalet Bakanlığının (2014) verileri incelendiğinde, her yıl cinsel istismar üzerine açılan dava sayısı 17 bin kadar olduğu ve bu davaların %55'ine yakını mahkûmiyetle sonuçlandığı tespit edilmiştir. Bu davalardaki mağdurların yaşları incelendiğinde ise yaklaşık 8 bin mağdurun 18 yaşının altında bir yaşa sahip olduğu görülmektedir. Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu ve UNICEF (2010) tarafından yapılmış bir diğer çalışmada, Türkiye'den toplam 6 ilden 2.000'e yakın çocukla görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Çalışma sonucunda, son bir yıl içerisinde cinsel istismara maruz kalmış çocukların oranının %3, cinsel istismara tanıklık etmiş çocuklarının oranının ise %10 olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Türkiye İstatistik Kurumu (2019) tarafından gerçekleştirilen "*Güvenlik Birimlerine Gelen veya Getirilen Suç Mağduru Çocuk*" istatistiklerin sonuçlarına bakıldığında, toplam 159 bine yakın çocuğun 17 bine yakınının cinsel suçlar nedeniyle mağdur olmuş çocuklar olduğu belirlenmiştir. Bu oran yaklaşık olarak %10,65'tir.

Cinsel istismar oranlarını en aza indirmek veya ortadan kaldırmak için birçok araştırma cinsel istismara neden olan risk faktörlerini ortaya çıkartmaya çalışmıştır. Özellikle bu risk faktörlerin başında çocuğun ailesinin özelliği gelmektedir. Sedlak ve arkadaşlarının (2010) da yapmış oldukları çalışmada biyolojik olarak evli iki ebeveynle yaşayan çocukların cinsel istismara uğrama riski, üvey ebeveyn veya tek ebeveynle yaşayan çocuklara oranla daha düşük olduğu saptanmıştır. Pinera Lucatero ve arkadaşları (2008) ile Syengo Mutisya, Kathuku ve Ndeti (2008)'nin yapmış oldukları çalışmada da aile içi istismar vakalarında suçlu kişinin daha çok babaların olduğu ve bu babaların çoğunun ise üvey baba olduğu görülmüştür. Tek ebeveyn ile yaşayan çocukların cinsel istismara uğrama oranları, biyolojik ailesi ile birlikte yaşayan çocuklara oranla 20 kat daha fazla olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Yine ABD'de yapılan çalışmalar sonucunda ırk ve etnik köken de çocuğun cinsel istismara uğrama oranlarını önemli ölçüde etkilemektedir. Özellikle Afrika kökenli Amerikalıların çocukları diğer çocuklara oranla 2 kat daha fazla cinsel istismara maruz kalmaktadır. Ayrıca bir diğer faktör ise engellilik durumudur. Lund ve Vaughn-Jensen (2012)'e göre zihinsel engelli çocukların cinsel istismar mağduru olma durumları, normal gelişim gösteren çocuklara göre 3 kat daha fazladır. Bu faktörlerin dışında özellikle ailelerin ve çocukların şu özellikleri de çocuğun cinsel istismara uğrama oranlarını arttırmaktadır (Honor, 2002):

- Ebeveynlerin herhangi bir işte çalışmaması,
- Düşük sosyo-ekonomik yapıya sahip olması,
- Kırsal yerleşim yerinde yaşıyor olması,
- Diğer suçlara tanık veya bu suçların kurbanı olma durumu,
- Yapı olarak daha çekingen, pasif ve sessiz özelliğe sahip olması.

2. CİNSEL İSTİSMARI ÖNLEME AMAÇLI GELİŞTİRİLEN MÜDAHALE PROGRAMLARI

Cinsel istismarın önlenmesi amacıyla yapılabilecek en etkin yöntemlerden birisi hem çocuğa hem de ebeveyne yönelik erken müdahale programlarının geliştirilmesi ve uygulanmasıdır. Özellikle geliştirilen bu programlar cinsel istismarın gerçekleşmesini engelleyecek ön becerileri içermelidir.

Amerika Birleşik Devletleri'nde yapılan çalışmalara bakıldığında son 10 yıl içerisinde bu kapsamda erken müdahale programlarının geliştirildiği ve uygulandığı gözlenmektedir. Bu programların uygulanması sonucunda cinsel istismar ile ilgili farkındalıkların artırılması ve risk faktörlerinin azaltılması sağlanabilir (Chasan-Taber ve Tabachnick, 1999; Finkelhor, 2009; Fryda ve Hulme, 2014).

Birçok farklı ülkede geliştirilmiş ve uygulanmakta olan cinsel istismarı önleme erken müdahale programlarının ortak hedeflerinin bulunduğu görülmektedir. Bu hedefleri şu şekilde sıralamak mümkündür (Chasan-Taber ve Tabachnick, 1999):

- “Özel Bölge” kavramını çocuklara tanıtmak ve kendi özel bölgelerinin farkına varmasını sağlamak,
- “İyi Dokunuş” ve “Kötü Dokunuş” kavramlarını belirtmek ve bu dokunuşlar arasındaki farkı kavratmak,
- Sağlıklı ve doğru cinsel gelişim ve eğitim sunularak vücut bölümlerinin bilimsel isimlerini vermek,
- Kimin vücudumuza dokunup dokunamayacağına karar verme mekanizmasını geliştirmek,
- Tanıdığı veya tanımadığı birisinin kendi iradesi dışında vücuduna dokunması sonucunda “hayır” diyebilme, o ortamdan uzaklaşma ve güvенеbileceği bir kişiye bu durumu anlatabilme becerisini kazandırmak ve sır saklamaması gerektiğini öğretmek,
- Uğradığı cinsel istismar durumundan dolayı çocuğun kendini suçlu görmemesini sağlamak,
- Yaşadığı herhangi bir durumda güvenebileceği bir kişi belirlemek ve yaşadığı durumu korkmadan anlatabilme becerilerini geliştirmek.

Bu makalede özellikle en çok kullanılan uluslararası cinsel istismarı önlem erken müdahale programlarına yer verilmiştir. İçeriklerine değinilecek programlar şu şekilde sıralanmaktadır:

1. Vücut Güvenliği Eğitimi Programı (Body Safety Training)
2. Dokunma Hakkında Konuşma Programı (Talking About Touching)

3. Evet Hayır Duyguları (Feeling Yes, Feeling No)
4. Kime Söyleyeceksin Programı (Who Do You Tell?)

2.1. Vücut Güvenliği Eğitimi Programı (Body Safety Training)

Vücut Güvenliği Eğitimi Programı, 3 yaş çocuklarından başlayıp 7 yaşındaki çocuklara kadar uygulanabilen bir erken müdahale programıdır. Programın içeriği incelendiğinde, toplam 10 etkinlik saatinden oluştuğu görülmektedir. Program sadece cinsel istismarı önleme amaçlı geliştirilmemiştir. Programda çocuğun vücudunu her açıdan korumak amacıyla farklı durumlarda karşılaşılabileceği önlem becerilerini de çocuğa kazandırmayı hedeflemektedir. Programın üç önemli ana bileşeni bulunmaktadır (Wurtele, 1986). Bu bileşenler:

- Her çocuğun kendi bedeninde söz sahibi olduğunu öğretmek,
- Vücudumuzdaki özel bölgeleri tanımak ve bu bölgelerin adlarının uygun terminolojisini bilmek,
- Uygunsuz davranışları fark etmek ve nasıl karşılık vereceğini bilmek.

Erken müdahale programı 10 etkinlikten oluşmakta ve ortalama olarak her bir etkinlik 15-20 dakika sürmektedir. Her gün 1 etkinlik yapılmakta ve toplam 10 gün sürmektedir. Ayrıca program grup şeklinde uygulanan bir yapıda olup, en fazla 12 kişilik çocuk gruplarıyla gerçekleştirilmektedir. Program kapsamında ele alınan 10 etkinliğin içeriği Tablo 1’de detaylı olarak verilmiştir.

Tablo 1: Vücut Güvenliği Eğitimi Programı İçeriği

Etkinlik Sırası	Etkinlik İçeriği
1	<ul style="list-style-type: none"> ❖ Her çocuğun kendi vücudundan sorumlu olduğu bilincinin işlenmesi, adını soyadını söyleme, adresini ve telefon numarasını söyleme ❖ Kendi bedenlerini sağlıklı tutabilmesi için evde ve okulda dikkat etmeleri gereken kurallar.
2	<ul style="list-style-type: none"> ❖ Zehirlenme, yangın ve silah güvenliği konularına yer verilir.
3	<ul style="list-style-type: none"> ❖ Yaşadıkları evde tek başına kaldıklarına neler yapmalılar? ❖ Su güvenliği ❖ Herhangi bir alışveriş merkezinde kaybolursa neler yapmalıdır?
4	<ul style="list-style-type: none"> ❖ Araç içerisinde emniyet kemeri kullanımı ❖ Yaya olduğumuzda dikkat etmemiz gereken hususlar
5	<ul style="list-style-type: none"> ❖ Bu haftada özellikle yabancılarla nasıl etkileşim kurulması gerektiği üzerine durulmaktadır. Özellikle yabancı birisinin etkileşim kurması durumunda 3 önemli kurala dikkat etmesi gerektiği bu hafta içerisinde çocuğa verilir. Bunlar: ❖ Yabancı kişiden bir hediye veya bir ikram gelirse neden bunu size verdiğini sorun ve kabul etmeyin. ❖ Asla yabancı bir kişi ile bir yere gitmeyin. Arkadaşlarınızla bir yere gidecekseniz muhakkak ebeveyninize nereye gideceğinizi söyleyin. ❖ Yalnız gitmek yerine her zaman bir arkadaşınızla beraber gitmeye çalışın.
6	<ul style="list-style-type: none"> ❖ Çocuklara özel bölgelerinin hem yeri hem de bilimsel isimleri öğretilir. ❖ Ebeveynlere çocukların özel bölgelerinin isimlerini doğru bilmesi için teşvik etmeleri bildirilir.

7	<ul style="list-style-type: none"> ❖ İyi/kötü dokunuşun ne olduğunu anlama ve aradaki farkları ayırt etme, ❖ Dokunma öncesinde izin alınması.
8	<ul style="list-style-type: none"> ❖ Kötü dokunuş ile karşılaştığında yapması gereken davranışların (hayır deme, uzaklaşma ve güvenli bir yetişkine durumu anlatma gb.) bilincinin kazandırılması.
9	<ul style="list-style-type: none"> ❖ “Hayır Deme”, “Uzaklaş” ve “Bir Yetişkine Söyle” becerilerini tekrardan gözden geçirme ❖ Özel bölgeye dokunulmasına izin vermeme ve hayır deme ❖ Cinsel istismarın çocukların suçu olmadığı vurgulanır.
10	<ul style="list-style-type: none"> ❖ Önceki tüm etkinlikler sonucu kazandırılan becerilerin tekrardan gözden geçirilmesi.

Vücut Güvenliği Eğitimi Programı daha fazla çocuğa ulaşabilmek için hem İngilizce hem de İspanyolca hazırlanmıştır. Ayrıca programda farklı öğretim yöntemlerine yer verilmiştir. Özellikle haftalık konular doğrultusunda senaryolar oluşturulmuş ve bu senaryolar kapsamında çocuklara sorular sorulmaktadır. Ayrıca eğitim boyunca konuyla ilgili resimli kitaplar kullanılmaktadır. Programın bir diğer önemli ayrıntısı ise aile katılımıdır. Çocukların bu becerilerinin daha kalıcı hale getirilebilmek için ev ortamında ailenin de çocuğu desteklemesi hedeflenmektedir. Bu nedenle programın ebeveyn versiyonu da hazırlanmış ve ebeveynlere gönderilmiştir. Ek olarak ebeveynlerden çocukları ile hem evde hem de ev dışında uyması gereken güvenlik kuralları üzerine de örnekler oluşturması istenmektedir (Wurtele, 1986; Wurtele, 2007).

2.2. Dokunma Hakkında Konuşma Programı (Talking About Touching)

Dokunma Hakkında Konuşma Programı, okul öncesi dönem çocuklarından başlayıp, ilköğretim 3. sınıf çocuklarına kadar uygulanan ve taciz ve istismar gibi durumlarla karşılaşmamak için temel becerileri çocuklara kazandırmayı hedefleyen bir erken müdahale programıdır. Program iki farklı versiyon olarak hazırlanmıştır. İlk versiyon sadece okul öncesi dönem çocukları için hazırlanmıştır. İkinci versiyon ise ilkokul 1. sınıftan 3. sınıfa kadar olan çocukları kapsamaktadır. Her iki program için de özel bir kit hazırlanmıştır. Bu kitler sayesinde isterlerse ebeveynler evde çocuklarına programı kendisi uygulayabileceği gibi, öğretmenleri sınıfta da uygulayabilmektedir (Committee for Children, 2001).

Fotoğraf 1: Dokunma Hakkında Konuşma Programı Kiti

Yukarıda da gösterildiği üzere, program kiti içerisinde ebeveyn ve öğretmen kitapçığı, resimli “ders kartları”, videolar, kasetler ve bir hikaye kitabı bulunmaktadır. “Sam’in Hikayesi” adında olan bu hikaye kitabında, Sam ve arkadaşı Jesse’nin yaşadıkları durumlar konu edinmiş ve iyi dokunuş/ kötü dokunuş üzerine durulmuştur. Arkadaşların birbirini teselli etmek için sarılmasını iyi dokunuş, tanımadığımız birisinin sarılmasını ise kötü dokunuş olarak tanımlamaktadır. Ayrıca bu hikaye kitabı, büyük kitap, küçük kitap ve sesli kitap olmak üzere farklı özelliklerde hazırlanmıştır. Okul öncesi dönem grubu için hem büyük kitap hem de sesli kitap kullanılırken, okuma yazma bilen yaş grubu çocuklarına ise küçük kitap versiyonu kullanılmaktadır (Thakkar-Kolar, Ryan ve Runyon, 2008).

İyi Dokunuş Örneği

Sam ve arkadaşı Jesse birlikte kum havuzunda oyunlar oynayıp şarkı söylüyorlardı. Birlikte oyun oynarken Sam’in köpeği onlarla oynamak için üzerlerine zıpladı. Fakat parktaki kum Jesse’nin gözüne kaçtı ve Jesse ağlamaya başladı. Sam arkadaşına sarıldı ve Jesse kendisini çok daha iyi hissetti. Sarılmak güzeldir.

Kötü Dokunuş Örneği

Sam’in annesinin bir arkadaşı geldi. Sam’e bir kez sarıldıktan sonra Sam hiç hoşlanmadı. Bu kişinin neden tekrar sarılmak istediğini anlamadı. Sam uzaklaşmaya çalıştı.

Şekil 1: Sam’in Hikayesinde Yer Alan İyi/Kötü Dokunma Üzerine Verilen Durum Örneği

Dokunma Hakkında Konuşma Programında, çeşitli tehlikeli durumlarda koruyucu kural ve beceriler öğretilir. Derslerin işleyiş sırasına bakıldığında, öncelikle trafik ve yangın güvenliği konuları ele alınır. Ardından ise dokunma kurallarına geçiş yapılır. Dokunma Hakkında Konuşma Programının içeriği Tablo 2’de verilmiştir.

Tablo 2: Dokunma Hakkında Konuşma Programı İçeriği

Ders	Etkinlik İçeriği
1	❖ Bu derste araç içerisinde güvenli olabilmemiz için gerekli kurallar verilir. Emniyet kemeri takma, arka koltukta oturma gibi.
2	❖ Yaya güvenliğini sağlamak. Yaya olarak karşıdan karşıya geçerken iki yöne bakma, ebeveynin elini tutma gibi.
3	❖ Yangın güvenliği
4	❖ Silah güvenliği
5	❖ Kaybolduklarında nasıl güvende kalacağı ve bulunacağı hakkında bilgi verilir.
6	❖ Ebeveynlerinden izin alarak bir yere gitme.
7	❖ Yabancı kişilerden hediye almama, hediye verildiğinde anne babaya sorma.

8	❖ Güvenli dokunuşlar nelerdir?
9	❖ Güvenli olmayan dokunuşlara karşı becerilerin geliştirilmesi.
10	❖ İstenmeyen dokunuşlar sonucunda “hayır” deme becerisini geliştirmek.
11	❖ Vücudumuzdaki özel bölgeleri tanıtmaya ve dokunma kuralları
12	❖ Güvenlik adımlarını öğrenme: a. Hayır deme b. Kaçma/Uzaklaşma c. Güvenli bir yetişkine anlat.
13	❖ Dokunma kurallarını uygulama
14	❖ Dokunma ile ilgili durumlarda sır tutmamayı öğretmek için “ <i>Joey Dokunma Kurallarını Öğreniyor</i> ” videosunun izletilmesi.
15	❖ Sam’in Hikayesi

Dokunma hakkında Konuşma Programında her bir ders bir önceki derse bağlı olarak başlar. Tüm derslerin ilk aşaması “*Isınma Aşaması*”dır. Isınma aşamasında bir önceki derste işlenen konu hatırlatılır. Bu şekilde anlamlı öğrenme sağlanmış olur. Isınma aşamasından sonra o günkü dersin konusuna geçilirken ders kartlarından yararlanılır. İlgili ders kartı çocuklara gösterilir ve beyin fırtınası yapılır. Tartışma soruları öğretmenler tarafından sorulur. Sorular daha çok açık uçlu sorulardan oluşur. O günkü ders tamamlandıktan sonra aile katılımının gerçekleştirilmesi amacıyla eve mektuplar gönderilir (Committee for Children, 2001).

2.3. Evet Hayır Duyguları (Feeling Yes, Feeling No)

Evet Hayır Duyguları, ilkökul çağındaki çocuklar için hazırlanmış ve cinsel istismarı önlemek amacıyla geliştirilmiş bir televizyon programıdır. Televizyonda 1984 yılından itibaren gösterilen bu dizi toplam 4 bölümden oluşmakta ve toplamı altı saat sürmektedir. Özellikle 6 yaş ile 12 yaş aralığı için hazırlanmıştır (National Film Board of Canada, 1984).

Fotoğraf 2: Evet Hayır Duyguları Adlı Diziden Bir Sahne

Dizi, genel olarak iyi ve kötü fiziksel yakınlığı temel almaktadır. Bu dizi oluşturulurken 7 temel amaç esas alınmıştır (Hazzard, Kleemeier ve Webb, 1990). Bu amaçlar:

- ❖ İyi ve kötü dokunuşu anlatma,
- ❖ Dokunuşlar eğer çocuğu rahatsız ediyorsa, hayır diyebilme ve bu durumu güvendiği birisine anlatabilme,
- ❖ Kişinin özel bölgelerine dokunmanın veya bakmanın cinsel istismar olduğunu bilme,
- ❖ Çocukların çoğunlukla tanıdığı kişiler tarafından istismara uğrayabileceğini bilme,

- ❖ Cinsel istismara uğradıktan sonra güvendiğiniz bir kişiye anlattığınızda eğer size inanmıyorsa, başka bir yetişkine daha anlatma becerisini kazandırma,
- ❖ Cinsel istismara maruz kalmanın çocuğun suçu olmadığını kavratma.

2.4. Kime Söyleyeceksin Programı (Who Do You Tell?)

Kime Söyleyeceksin Programı, ilk olarak 1983 yılında oluşturulmuş, 1990 yılında ise güncellenmiş ve uygulanmaya devam etmiş bir programdır. Programın hedef kitlesi ilkökul çocuklarıdır. Programın temel amaçları, çocukların cinsel istismarı tanıyabilmesini, hangi davranışların cinsel istismar olduğunu anlayabilmesini ve vücudunun özel olduğunu ve sadece kendisine ait olduğunu bilmesini sağlamaktır. Bu program toplam iki oturumdan oluşmaktadır. Her bir oturum yaklaşık olarak 45-60 dakika sürmektedir. Ayrıca program 3 farklı düzeyde oluşturulmuştur. Küçük yaş, orta yaş ve büyük yaş programı olarak ayrılmaktadır. Küçük yaş programı okul öncesi dönemden ilkökul 2. sınıf çocuklarına, orta yaş programı ilkökul 3. ve 4. sınıf öğrencilerine, büyük yaş programı ise 5. ve 6. sınıf öğrencilerine uygulanmaktadır (Tutty, Aubry ve Velasquez, 2019). Programa ait örnek bir içerik aşağıda sunulmuştur:

Tablo 3: Kime Söyleyeceksin Programı İçeriği

1. Oturum (Ortalama 60 Dakika)
<ul style="list-style-type: none"> ○ Programa giriş, program kurallarının belirtilmesi. ○ Dokunuş türleri hakkında konuşma. Bu kısımda dört farklı dokunuş türü ele alınır. Bunlar olumlu, olumsuz, kırıncı ve gerekli dokunuşlar olarak. Bu dokunuşların neler olduğu örnekler verilerek konuşulur. ○ Cinsel istismarın ne olduğu ve çeşitlerinden bahsedilir. ○ “Özel Bölge” kavramı açıklanır ve özel bölgelerin anatomik isimleri çocuklara verilir. ○ Konu ile ilgili video ve hikâyeler okunur. Son olarak oturum sonunda çocuğun sormak istediği sorular cevaplanır.
2. Oturum (Ortalama 60 Dakika)
<ul style="list-style-type: none"> ○ Birinci oturumda ele alınan konular gözden geçirilip, çocukların hatırlaması sağlanır. ○ İlk oturum kapsamında çocukların soruları oluşmuş ise bu sorulara yanıtlar verilir. ○ Konu ile ilgili hazırlanan skeçler kuklalar yardımı ile çocuklara sunulur. Konu ile ilgili video izletilir. Çocuklarla birlikte konu hakkında beyin fırtınası yapılır. ○ Son olarak programda yer alan “Eller Kapalı” adlı şarkı birlikte söylenir.

Kime Söyleyeceksin Programı’nda sadece sınıf içi sunumlar yer almamaktadır. Özellikle ebeveynler ve okul personeli de cinsel istismar üzerine bilinçlendirilir. Okul çalışanlarına “*personel bilgilendirme oturumları*”, ebeveynlere ise “*ebeveyn akşam bilgilendirme oturumları*” düzenlenmektedir. Personel bilgilendirme oturumları daha çok bir çocuğun okul personellerinden birisine yaşadığı cinsel istismar olayına dayalı itirafta bulunması halinde neler yapmasını veya cinsel istismara mağduru olduğunu düşündüğü çocuk üzerine sağlıklı gözlemlerin nasıl yapılacağını bilmek ve öğretmek için geliştirilmiştir. Ebeveynlere düzenlenen akşam oturumları ise ortalama olarak 45-60 dakika aralığında olup, öncelikle programın detaylı bilgilendirmesi yapılır.

Daha sonra cinsel istismarın ne olduğu, hangi davranışların bu kapsama girdiği ve bu tür durumlarda neler yapılması gerektiği detaylı olarak ebeveyn akşam bilgilendirme oturumlarında anlatılır (Tutty, Aubry ve Velasquez, 2019; Tutty, 1997).

SONUÇ

Bu çalışmada uluslararası olarak geliştirilmiş ve uygulanmış olan dört farklı programa ve bu programların içeriklerine yer verilmiştir. Bu programlar, Vücut Güvenliği Eğitimi Programı (Body Safety Training), Dokunma Hakkında Konuşma Programı (Talking About Touching), Evet Hayır Duyguları (Feeling Yes, Feeling No) ve Kime Söyleyeceksin Programı (Who Do You Tell?)'dir. Cinsel istismarı önlemek amacıyla geliştirilmiş olan bu dört program ve diğer ele alınamayan programlar incelendiğinde, çoğu programda benzer özelliklerin bulunduğu tespit edilmiştir. İlk olarak çoğu program okul öncesi eğitim döneminden başlayıp, ergenliğe kadar uzanmaktadır. Bu nedenle geliştirilecek olan yeni programlarında özellikle cinsel gelişimin hızlı bir şekilde geliştiği okul öncesi dönemden itibaren başlaması gerekmektedir. Bir diğer benzer özelliklerden birisi de programların sadece çocuklarla sınırlı kalmamasıdır. Çocukların dışında ebeveynlerin ve eğitimcilerin de programa dahil edildiği görülmektedir. Programların genelinde dikkat çeken özelliklerinden birisi de programlarda sadece cinsel istismarı önleme becerileri değil aynı zamanda vücut güvenliğini tehdit edebilecek diğer durumları da önleyecek becerilere de yer verilmesidir. Cinsel istismarı önleme amaçlı geliştirilen programlara genel olarak bakıldığında ise içerik olarak sıklıkla olumlu/olumsuz dokunuş, özel bölge ve özel bölgelerin anatomik isimleri, hayır diyebilme, güvendiği bir yetişkine söyleme gibi konularına yer verildiği tespit edilmiştir.

Bu çalışma sonucunda şu önerilerde bulunulabilir:

- Cinsel istismarı önleme üzerine geliştirilecek programlarda sadece çocukları değil ebeveynleri ve öğretmenleri de program kapsamına alıp, onlara da eğitimler, atölyeler veya oturumlar düzenlenmelidir.
- Geliştirilecek olan programların daha geniş yaş grubu çocukları kapsamaması gerekmektedir.
- Türkiye'de de cinsel istismar üzerine risk faktör çalışmaları yapıp, geliştirilen erken müdahale programlarının bu risk bölgelerinde uygulanması gerekmektedir.

KAYNAKÇA

- CHASAN-TABER, L. ve Tabachnick, J. (1999). Evaluation of a child sexual abuse prevention program. *Journal of Research and Treatment*. 11(4), 279-292.
- COMMITTEE FOR CHILDREN. (2001). *Talking about touching*. Committee for Children: Seattle, WA.
- FINKELHOR, D. (2009). The prevention of childhood sexual abuse. *The Future of Children*. 19, 169-194. doi:10.1353/foc.0.0035.
- FRYDA, C. M. ve Hulme, P. A. (2014). School-based childhood sexual abuse prevention programs. *The Journal of School Nursing*. 31(3), 167-182.

- HAZZARD, A. P., Kleemeier, C. P. ve Webb, C. (1990). Teacher versus expert presentations of sexual abuse prevention programs. *Journal of Interpersonal Violence*, 5, 23-36. doi: 10.1016/S0145-2134(96)00179-2.
- HORNOR, G. (2002). Child sexual abuse: Psychosocial risk factors. *Journal of Pediatric Health Care*. 16(4), 187-192. doi: 10.1067/mpH.2002.122223.
- KÖK H. (2019). *Türkiye’de cinsel istismara uğrayan çocuklara yönelik hizmet ve uygulamaların değerlendirilmesi: Bir model önerisi* [doktora tezi]. Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- LONDON, L., Bruck, M., Wright, D. B. ve Ceci, S. J. (2008). Review of the contemporary literature on how children report sexual abuse to others: Findings, methodological issues, and implications for forensic interviewers. *Memory*, 16(1), 29-47. doi: 10.1080/09658210701725732.
- LUND, E. M. ve Vaughn-Jensen, J. E. (2012). Victimization of children with disabilities. *The Lancet*. 380(9845), 867–869. doi:10.1016/S0140-6736(12)61071-X.
- NATIONAL FILM BOARD OF CANADA (Producer) (1984). *Feeling Yes, Feeling No Series* (Film). Available: Altschul Group Corporation, 1560 Sherman Avenue, Suite 100, Evanston, IL.
- PEREDA, N., Guilera, G., Forns, M., ve Gomez-Benito, J. (2009). The prevalence of child sexual abuse in community and student samples: A meta-analysis. *Clin Psychol Rev.*, 29(4), 328-338. doi: 10.1016/j.cpr.2009.02.007.
- PINEDA-LUCATERO, A. G., Trujillo-Hernandez, B., Millan-Guerrero, R. ve Vasquez, C. (2008). Prevalence of childhood sexual abuse among Mexican adolescents. *Child Care Health and Development*. 35(2), 184-189. doi: 10.1111/j.1365-2214.2008.00888.x.
- RUTH, S. K. ve Henry Kempe C. (1978). *Child abuse*. Wisconsin: Fontana/Open Books.
- SEDLAK, A. J., Mettenburg, J., Basena, M., Petta, I., McPherson, K., Greene, A. ve Li, S. (2010) *Fourth national incidence study of child abuse and neglect (NIS-4): Report to Congress*. Washington, DC: U.S. Department of Health and Human Services, Administration for Children and Families.
- SYENGO-MUTISYA, C. M., Kathuku, D. M. ve Ndeti, D. M. (2008). Psychiatric morbidity among sexually abused children and adolescents. *East Afr Med J.*, 85(2), 85-91. doi: 10.4314/eamj.v85i2.9611.
- ŞİMŞEK, Ş., Uysal, C., Gençoğlu, S., ve Bez, Y. (2013). Türkiye’de çocuk cinsel istismarı: Gözden geçirme çalışması. *Mustafa Kemal Üniversitesi Tıp Dergisi*, 4(14), 39-48.
- TEOH, Y. S., Pipe, M. E., Johnson, Z. H. ve Lamb, M. E. (2014). Eliciting accounts of alleged child sexual abuse: How do children report touch? *Journal of Child Sexual Abuse*, 23(7), 792-803. doi:10.1080/10538712.2014.950400.
- THAKKAR-KOLAR, R. R., Ryan, E. E. ve Runyon, M. K. (2008). Child sexual abuse: from prevention to self-protection. *Child Abuse Review*, 17, 36-54.
- TOWNSEND, C. ve Rheingold, A. A. (2013). *Estimating a child sexual abuse prevalence rate for practitioners: A review of child sexual abuse prevalence studies*. Charleston, SC: Darkness to Light.
- TUTTY, L. M. (1997). Child sexual abuse prevention programs: Evaluating “Who Do You Tell”. *Child Abuse & Neglect*. 21(9), 869–881. doi:10.1016/S0145-2134(97)00048-3.

- TUTTY, L. M., Aubry, D. ve Velasquez, L. (2019). The “Who Do You Tell?”™ child sexual abuse education program: Eight years of monitoring. *Journal of Child Sexual Abuse*. 29(1), 2-21. doi: 10.1080/10538712.2019.1663969.
- TÜRKİYE İSTATİSTİK KURUMU (2019). *Güvenlik birimlerine gelen veya getirilen suç mağduru çocuk*.
- UNICEF (2010). *Türkiye’de çocuk istismarı ve aile içi şiddet araştırması*.
- WHO (World Health Organization) (1985). *Handbook of resolutions and decisions of the World Health Assembly and the Executive Board*. Geneva: World Health Organization.
- WHO (World Health Organization) (1999). *Çocuk istismarının önlenmesi danışma toplantısı raporu*. 29–31 Mart 1999; Cenevre.
- WURTELE, S. K. (1986). *Teaching young children personal body safety: The behavioral skills training program*. S. K. Wurtele: Colorado Springs, CO.
- WURTELE, S. K. (2007). *The body safety training program: A personal safety program for parents to teach their children*. S. K. Wurtele: Colorado Springs, CO.